

Evaluating the Equivalents of Popular Components of Mokhtarnameh Series

Ali Najafi Ivaki*

Associate Professor, Department of Arabic
Language and Literature, University of Kashan,
Isfahan, Iran

Mohadeseh Haddadi

M.A. in Arabic Translation, University of
Kashan, Isfahan, Iran

Abstract

The famous Mukhtarnameh series includes a lot of everyday language, such as idioms, ironies, assimilations, colloquial terms, slang, prayers, curses, and broken up prose, which helps the writers get their ideas across to the readers. This series has garnered a positive reception from the audience, having been translated into Arabic and broadcast on numerous stations across the Islamic world. The presented question is about what the translator or group of translators did while translating the given parts and the methods they used to translate and match them. Because these parts are very common in the

* Corresponding Author: najafi.ivaki@yahoo.com

How to Cite: Najafi Ivaki, A., and Haddadi, M. (2025). Evaluating the Equivalents of Popular Components of Mokhtarnameh Series. *Translation Researches in the Arabic Language and Literature*, 14 (31), 223-260. doi: [10.22054/RCTALL.2024.77582.1714](https://doi.org/10.22054/RCTALL.2024.77582.1714)

Mukhtarnameh series and their Arabic equivalents haven't been studied in depth from this point of view, the research aims to make progress by finding, extracting, and grouping them. Use a descriptive-analytical approach to look at their Arabic equivalents and, if necessary, suggest the best replacements while sharing the research results with the public. The result shows that in the interpretation of the common components of the studied series, more than anything else, conceptual equivalence has been used and a large amount of the equations presented suffer from the problem of insufficiency.

Keywords: Vernacular, Mukhtarnameh, Equivalence, Conceptual translation, Communication and Failure.

Introduction

The creation of an exceptional work is laudable and reflects the artist's identity. Following the construction of a valuable and esteemed work, it is crucial to disseminate and showcase it beyond its initial confines, broadening its audience reach. It is clear that smart policy and smart investment are important in this situation, especially when it comes to growing the audience. These things can also be seen as good for the language and culture of origin. The Mukhtarnameh series is among the artistic-drama works that have gained popularity in our country in recent years, receiving acclaim from domestic audiences and attracting the attention of viewers in other Islamic nations, particularly Arabic-speaking ones.

This series employs several tactics to express the intended thoughts, including proverbs, irony, similes, and folk components such as idioms, assimilation, colloquial language, profanity, prayers, curses, and cursive writing. The series effectively executes the notion transfer

process by utilizing various linguistic techniques. The presence of such strategies, particularly the vernacular elements, whether in the source language or Persian, plays an undeniable role in the credibility and persuasion of the audience. The question arises regarding the position and function of these components in the Arabic translation. What is the intended concept, and do these components bear the same significance in the translated text as they did in the original language? Because this issue is so important and we need to protect Persian culture and language, as well as look at how Persian art is translated into other languages and fix mistakes that happen in similar works in the future, this study tries to find, extract, and group the vernacular elements used in the Mukhtarnameh series. Employing a descriptive-analytical methodology, it analyzes the translator's performance regarding these elements, thereby illuminating both the strengths and weaknesses of their work for the audience.

Literature Review

To date, numerous studies have been conducted in the domain of vernacular language; however, no research has been provided to assess the film, particularly the Mukhtarnameh series, from the standpoint of vernacular language elements. However, some studies related to vernacular language have been conducted: 1. Elahe Sattari and colleagues' 2018 article "Examination of Principles and Standards of Translation from Vernacular Language: The Case of Studying Vernacular Arabic Language" looks for good solutions for vernacular interpretations. They come to the conclusion that vernacular equivalence is better than semantic translation as a way to translate. They are aware.

2 In 2018, Marzieh Rabiei et al. wrote an article called "Equalization of Iranian Folklore Categories: Arabic Translation by Noon Wal Qalam Jalal Al Ahmad." In it, they used Peter Newmark's methods to look at and compare the cultural parts of this story and its translation. Their conclusion indicates that cultural and functional equivalence predominates in the translation of this text.

A study by Maryam Hajizadeh et al. (2018), called "Evaluation of Methods for Translating Satirical Expressions in the Series 'General Manager' and Its Persian Dubbing Based on Gotlib's Strategies," looked at the satirical expressions in this series, focusing on a certain group of parts. Overall, they have compensated. Their findings indicate that the substitution of materials and rewriting have been the paramount techniques employed by the translator or translators in the dubbing of this series.

They looked at the meanings and vernacular lexicon in Arabic and how it is localized in their 2020 study called "Reflection of the Effect of Vernacular Elements in Translation: The Collection of Love Stories on the Hilltop of Al-Haram." Upon categorizing and reviewing the examples, they determined that the translator predominantly employed the displacement approach during the translation process.

Research Methodology

The current research methodology is descriptive-analytical and statistical; hence, following the examination of the selected series, the slang meanings are extracted, categorized, appraised, and analyzed.

Conclusion

1. Looking at the translations for the colloquial parts of the Mukhtarnameh series shows that the spoken language structure of the source text has been replaced by formal written language, with no signs of the spoken language remaining in the target text. This is especially clear in the cursive writing and the repeated words. This issue has reduced the prominence and role of vernacular elements in Persian, which have been shaped by Arabic influence. This outcome does not imply that the translator is obligated to preserve the vernacular characteristics of the source language in the target language.

It was clear from the statistical and content analysis of the equivalents that the translator put more effort into conceptual and communicative translation and less into finding functional and equivalent words in the target language.

The translator mostly used two methods to find words that would match strong language, insults, and curses: "elimination" and "softening." The goal was to make these words less harsh and rude in the target language, thereby addressing verbal impropriety. Or maintain a greater purity of expression than that found in the original language.

4. The research shows that the translator's greatest strength in equating popular idioms is his ability to convey the idea from the source language to the target language, while his greatest weakness is his inability to do so. A substantial number of Arabic counterparts exist.

5. To sum up, the research shows that the translation quality of the popular parts of the series being looked at is poor, which means that many expressions need to be revised and fixed. Consequently,

although expressing gratitude and appreciation for the translator, who diligently presented the nation's cinematic achievements beyond its borders, his translation is deemed mediocre.

.

----- پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی -----

دوره ۱۴، شماره ۳۱، پاییز و زمستان ۱۴۰۳، ۲۲۵-۲۶۰

rctall.atu.ac.ir

DOI: [10.22054/RCTALL.2024.77582.1714](https://doi.org/10.22054/RCTALL.2024.77582.1714)

ارزیابی برابرنهاده‌های مؤلفه‌های عامیانه سریال مختارنامه

علی نجفی ایوکی* دانشیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشگاه کاشان، اصفهان، ایران

محدثه حدادی دانش‌آموخته مقطع کارشناسی ارشد مترجمی زبان عربی، دانشگاه کاشان، اصفهان، ایران

چکیده

سریال مختارنامه شامل تعداد قابل توجهی از مؤلفه‌های زبان عامیانه همچون اصطلاحات، کنایه‌ها، همگون‌سازی، واژگان کوچ‌بازاری، دش‌واژه‌ها، دعا، نفرین و شکسته‌نویسی است که سهم بسیار زیادی در فرآیند انتقال مفاهیم مورد نظر به مخاطب داشته است. این سریال که توسط عباس عباسی طائی به زبان عربی برگردان شده و از شبکه‌های متعدد جهان اسلام به نمایش درآمده است، مورد استقبال کم‌نظیر مخاطبان قرار گرفته است. پرسشی که در اینجا مطرح می‌شود این است که مترجم در فرآیند برگردان مؤلفه‌های یادشده چه عملکردی داشته و بیشتر از چه استراتژی و راهبردی برای ترجمه و معادل‌یابی آن‌ها بهره برده است. نظر به حضور نسبتاً چشمگیر مؤلفه‌های یادشده در سریال مختارنامه و با عنایت به اینکه تاکنون پژوهنده‌ای از این منظر به معادل‌های عربی آن‌ها با روش توصیفی-تحلیلی به ارزیابی معادل‌های عربی آن‌ها پرداخته و در صورت ضرورت، معادل‌های پیشنهادی ارائه و نتیجه تحقیق را فرایند مخاطبان قرار دهد. نتیجه نشانگر این است که مترجم به علت عدم شناخت دقیق مؤلفه‌های عامیانه سریال مورد مطالعه در فرآیند برگردان مؤلفه‌های یادشده بیش از هر چیز از معادل‌یابی مفهومی استفاده کرده است. رهیافت استنتاجی دیگر اینکه حجم زیادی از معادل‌های ارائه شده از مشکل نارسایی رنج می‌برند.

کلیدواژه‌ها: زبان عامیانه، مختارنامه، معادل‌سازی، ترجمه مفهومی، رسایی و نارسایی.

۱. مقدمه

آفرینش اثر فاخر، بسیار قابل تقدیر و ستایش است و نشان از هنرمندی صاحب اثر دارد. آنچه بعد از آفرینش اثر ارزنده و ارجمند اهمیت می‌یابد، معرفی و عرضه آن به آن سوی مرزها و گسترش دایره مخاطبان است. نقش سیاست‌گذاری هوشمندانه و سرمایه‌گذاری مناسب در این خصوص در دو چندان شدن مخاطبان غیرقابل چشم‌پوشی است و به نوعی می‌توان آن را خدمت به زبان و فرهنگ مبدأ دانست. در میان آثار هنری-نمایشی که در سال‌های اخیر در کشور ما بر سر زبان‌ها افتاده و افزون بر استقبال چشمگیر مخاطبان داخلی به خوبی توانسته نظر مخاطبان سایر کشورهای اسلامی و به ویژه عرب‌زبان را به خود جلب کند، سریال مختارنامه است.

سریال مختارنامه برای انتقال مفاهیم موردنظر از راهبردهای متعددی چون ضرب‌المثل، کنایه، تشبیه، مؤلفه‌های عامیانه همچون اصطلاحات، کنایه‌ها، همگون‌سازی، واژگان کوچک بازاری، دش‌واژه‌ها، دعا و نفرین، شکسته‌نویسی و... بهره گرفته است و توانسته با استفاده از ابزارهای زبانی به خوبی فرآیند انتقال مفهوم را انجام دهد. وجود چنین راهبردهایی به ویژه مؤلفه‌های عامیانه گرچه در زبان مبدأ یا همان زبان فارسی، نقش غیرقابل انکاری در باورپذیری و اقناع مخاطب داشته است، پرسش این است که در متن برگردان شده به زبان عربی، جایگاه و نقش چنین مؤلفه‌هایی در انتقال مفهوم مورد نظر به چه شکل است و اساساً آیا این دست مؤلفه‌ها در بستر متن برگردان شده همان باری را بر دوش می‌کشند که در زبان مبدأ داشته‌اند.

در پرتو اهمیت مسئله و ضرورت دغدغه‌مندی به فرهنگ و زبان فارسی و توجه به موضوع نحوه بازتاب آثار هنری فارسی به سایر زبان‌ها و لزوم اصلاح خطاها در کارهای مشابه بعدی، این پژوهش بر آن است تا بعد از شناسایی، استخراج و دسته‌بندی مؤلفه‌های عامیانه به کار رفته در سریال مختارنامه با روش توصیفی-تحلیلی به واکاوی عملکرد مترجم نسبت به آن عنصر پردازد و نقاط ضعف و قوت کار وی را فرادید مخاطبان قرار دهد.

۲. بیان مسئله

زبان عامیانه یا زبان کوچه و بازار یا فولکلور (folklore) «دانش عوام یا توده‌شناسی، شاخه‌ای است از علم مردم‌شناسی و عبارت است از علم به آداب و رسوم‌ها، بازی و سرگرمی‌ها، قصه‌ها، افسانه‌ها، آوازهای محلی، ضرب‌المثل‌ها و چیستان‌ها، تصنیف‌های شادی و عزای یک قوم و ملت که زبان به زبان و دهن به دهن از نسلی به نسلی می‌رسد و جمع‌آوری و بررسی دقیق آن‌ها بسیاری از نکات تاریک و مبهم زندگی و معیشت، اخلاق و عادات، عواطف و احساسات و طرز تفکر و اندیشه و ویژگی‌های روحی آن قوم و ملت را آشکار می‌سازد» (قیاسی، ۱۳۹۵: ۳۵). گفتنی است این ادبیات قبل از آنکه به صورت مکتوب درآید در ابتدا محدود به ادبیات شفاهی بود.

زبان فارسی در مرتبه گفتار، شیوه‌های بیانی مختلفی از جمله ادبی، رسمی و محاوره یا زبان روزمره دارد. زبان محاوره یا همان زبان عامیانه، زبانی کم و بیش آزاد است که بین شخصیت‌های داستان رد و بدل می‌شود و گاه نمی‌توان مرز مشخصی بین زبان معیار یا زبان روزمره قائل شد. گاه یک واژه یا یک ترکیب، نزد برخی از صاحب‌نظران عامیانه است، اما از نظر گروهی دیگر جزء زبان معیار یا حتی ادبی است؛ این مسئله کار پژوهش در زمینه زبان عامیانه را دشوار می‌کند.

سریال مختارنامه - که سرگذشت مختار ثقفی (۱- ۶۷ هجری) و یاران وی را در خصوص انتقام از مسیبان واقعه کربلا (دهم محرم سال ۶۱ هـ ق) به تصویر کشیده و سیر قهرمان‌شدگی او را نمایش می‌دهد^۱ - دربرگیرنده تعداد قابل ملاحظه‌ای از مؤلفه‌های

۱. مختارنامه، نام یک مجموعه تلویزیونی پیرامون زندگی و قیام مختار ابو عبید ثقفی است؛ این سریال به داستان مختار ثقفی مکنی به ابو اسحاق که پس از واقعه عاشورا به خونخواهی برمی‌خیزد می‌پردازد. سریال مورد مطالعه در ۴۰ قسمت ۶۰ دقیقه‌ای است. فیلمبرداری سریال یادشده از سال ۱۳۸۲ آغاز و در سال ۱۳۸۸ به پایان رسید. این سریال دارای ۷۰۰ سکانس است که ۱۰۰ سکانس آن مربوط به ۵ جنگ بزرگ این سریال هستند. اولین قسمت آن در نهم مهرماه سال ۱۳۸۹ از شبکه اول سیمای جمهوری اسلامی ایران پخش شد. نخستین بار شبکه آی فیلم این مجموعه را به زبان عربی برای مخاطبان عرب زبان پخش کرده است. استقبال شبکه‌های عربی از این سریال بسیار چشمگیر بوده است؛ به عنوان مثال از جمله شبکه‌هایی که سریال مورد نظر را پخش کرده‌اند عبارتند از: شبکه الانوار (۲ و ۱)، اهل البیت، المنار، العالم، المهدي، فدک، الفرات، بلادی، کربلاء، الثقلین، الغدیر، العهد، الکوثر، الفرقان، طه، السلام، الاتجاه، المصطفی، الامام الرضا و الصراط.

عامیانه است که بین شخصیت‌های سریال یادشده رد و بدل می‌شود. نظر به حضور پررنگ تعبیر یادشده در دل متن مبدأ و در همان حال، بار سنگینی که این دست تعبیر در فرآیند انتقال مفهوم بر دوش می‌کشند، پژوهش حاضر عهده‌دار ارزیابی عملکرد مترجم^۱ درخصوص برابرنهاده‌های تعبیر مورد نظر است.

۳. پرسش‌ها و فرضیه‌های پژوهش

این پژوهش می‌کوشد به دو پرسش محوری پاسخ دهد:

– کدام روش معادل‌یابی مؤلفه‌های عامیانه در سریال مختارنامه بیشترین کاربرد را داشته است؟

– عملکرد مترجم در ترجمه و معادل‌یابی انواع مؤلفه‌های عامیانه چگونه بوده است؟

فرضیه‌هایی که برای آن دو قابل تصور است، چنین است:

– به نظر می‌آید روش معنایی بیشترین راهکار مورد استفاده در برخورد با تعبیر عامیانه این سریال باشد.

– برداشت اولیه این است که مترجم در تشخیص و معادل‌یابی مؤلفه‌های عامیانه سریال؛ آنچنان که انتظار می‌رفت دقیق عمل نکرده و در بسیاری از موارد شاهد برخورد سطحی و گذرا نسبت به تعبیر مورد نظر هستیم.

۴. پیشینه پژوهش

تاکنون پژوهش‌های بسیاری در زمینه زبان عامیانه صورت پذیرفته، اما در خصوص ارزیابی فیلم و به ویژه سریال مختارنامه از منظر مؤلفه‌های زبان عامیانه پژوهشی ارائه نشده است. با این همه برخی از پژوهش‌های مرتبط با زبان عامیانه در ادامه ارائه خواهد شد.

۱. عباس عباسی طائی مترجم سریال مختارنامه است، افزون بر ترجمه سریال یادشده او دارای آثار علمی دیگر نیز است؛ به عنوان مثال؛ از جمله مؤلفات وی دیوان «هذا هو الحب» در شعر عربی فصیح، منظومه حماسی «قافلة الحب والموت» و منظومه «سلمی» است. از دیگر آثار علمی او می‌توان به کتاب «الأدب المقارن التطبیقی» و «صقر الکرخة» و «سلمی و سبع قصص» و «الشعر الشعبي الأهوازی» اشاره کرد. در بخش ترجمه نیز کتاب «قصة الناس والحجارة»، مجموعه قصه‌های فلسطینی از نویسنده فلسطینی رشاد أبو شاور را از عربی به فارسی برگردان کرده است.

الهه ستاری و دیگران (۱۳۹۸) در مقاله «بررسی اصول و معیارهای ترجمه از زبان عامیانه: مورد کاوی زبان عامیانه عربی» سعی در یافتن راهکارهای مناسب برای تعبیرهای عامیانه دارند و بهترین راهکار ترجمه را معادل‌یابی زبان عامیانه و نه ترجمه معنایی می‌دانند.

مرضیه ربیعی و دیگران (۱۳۹۸) در مقاله خود با عنوان «معادل‌یابی مقوله‌های فولکلور ایرانی: ترجمه عربی نون والقلم جلال آل‌احمد» به بررسی و تقابل عناصر فرهنگی این داستان و ترجمه آن با استفاده از راهکارهای پیتر نیومارک^۱ پرداخته و چنین نتیجه گرفته‌اند که معادل‌یابی فرهنگی و کارکردی بیشترین بسامد را در ترجمه این کتاب داشته است. مریم حاجی‌زاده و دیگران (۱۳۹۸) در پژوهشی با عنوان «ارزیابی شیوه‌های ترجمه عبارت‌های طنزآمیز سریال «مدیر عام» و دوبله فارسی آن بر اساس راهبردهای گاتلیب^۲» به تحلیل عبارت‌های طنزآمیز این سریال که زیرمجموعه مؤلفه‌های عامیانه قرار می‌گیرد، پرداخته‌اند. یافته‌های آن‌ها نشان می‌دهد که جابه‌جایی ارکان و دگرنویسی مهم‌ترین تکنیک مترجم یا مترجمان در دوبله این سریال بوده است.

فاطمه محمدنسب و فرشته افضلی (۱۴۰۰) در پژوهش خود با عنوان «بازتاب جلوه مؤلفه‌های عامیانه در ترجمه: مجموعه داستان الحب فوق هضبة الهرم» به تحلیل تعابیر و واژه‌های عامیانه در زبان عربی و بومی‌سازی آن پرداخته‌اند و پس از دسته‌بندی موارد و نقد و بررسی آن‌ها نتیجه گرفته‌اند که مترجم در فرآیند برگردان از راهبرد جابه‌جایی بیشترین استفاده را داشته است.

این نیز یاد کردنی است که تنها پژوهشی که تاکنون در خصوص سریال مختارنامه ارائه شده مقاله «بررسی استراتژی‌های به‌کار گرفته شده در دوبله عربی تابوهای سریال مختارنامه» (۱۴۰۰) از محدثه حدادی و همکاران است که به ارزیابی و تحلیل راهبردهای تابوها و دش‌واژه‌های سریال مختارنامه پرداخته است. با این حال هنوز عملکرد مترجم در خصوص مؤلفه‌های عامیانه سریال یادشده مورد ارزیابی قرار نگرفته و همین امر اهمیت تحقیق پیش‌روی را دوچندان می‌کند.

1. Newmark, P.

2. Gottlieb

۵. بحث و بررسی

به باور اهل نظر، گونه‌های مختلف زبانی به اداری، رسمی، عادی، محاوره‌ای و عامیانه تقسیم می‌شود؛ برای مثال، همسر، شوهر و آقا از نظر معنایی شبیه یکدیگرند، اما به لحاظ گونه زبانی متفاوتند؛ «گونه» به شکل‌هایی از زبان گفته می‌شود که هر کدام در مکان و موقعیت معینی به کار می‌روند و بخشی از نیاز زبان را تأمین می‌کنند. پس ما در هر موقعیت با گونه زبانی مختص به همان موقعیت سخن می‌گوییم که در علم بلاغت به آن مقتضای حال گفته می‌شود. این سخن درباره جملات و عبارات و ساخت‌های نحوی نیز صدق می‌کند که تفکیک نکردن آن‌ها موجب عدم هماهنگی در اجزای متن می‌شود (ناظمیان، ۱۳۹۷: ۴۵).

برخی از این مترادف‌ها و معادل‌ها ممکن است از لحاظ معنایی یکسان باشند، اما از نظر بار عاطفی متفاوتند. مانند عبارت «فوت کرد» با «به ملکوت اعلی پیوست». برخی دیگر از مترادفات جز یک دسته طبقه‌بندی می‌شوند، اما هر کدام از نظر شمول معنایی تفاوت دارند؛ مانند واژه «فرش» که معنای گسترده‌تری نسبت به کلمه «قالی» دارد. برخی دیگر از مترادفات از نظر معنایی یکسانند، اما نمی‌توان آن‌ها را جایگزین یکدیگر کرد؛ زیرا کلمات همنشین آن‌ها متفاوتند؛ مانند پیر و فرسوده که موصوف خاص خود را دارند؛ پیر برای انسان و فرسوده برای اشیا به کار می‌رود. برخی دیگر از مترادف‌ها از نظر شدت و ضعف معنا متفاوتند؛ مانند «بد، شرور، پلید» که مترجم باید براساس مقتضای جمله، معادل مناسب را انتخاب کند (همان: ۴۶-۴۸).

زبان محاوره در عین آنکه از صور خیال مایه می‌گیرد با زبان ادبی از دو جهت تفاوت دارد: یکی اینکه تعابیر تصویری را از روی تقلید به کار می‌برد و گاهی در استفاده از آن‌ها قصد و عمد هنری ندارد و دیگر آنکه از نظم و آراستگی که وجه مشترک زبان‌های علمی و ادبی است، بی‌بهره است (سمیعی، ۱۳۸۵: ۴۸).

ذوالفقاری در کتاب زبان و ادبیات عامه ایران، عناصر زبان عامه را چهار قسم می‌داند: الف- واژگان، ب- ضرب‌المثل‌ها، ج- کنایه‌ها و د- اصطلاحات (۱۳۹۴: ۳۸۴). ویژگی‌های مشترک ادبیات عامه در قیاس با ادب رسمی چنین است:

- ۱- سادگی بیان و زبان؛ زیرا مخاطب آن بیشتر کودکان و طبقات عام جامعه هستند.
 - ۲- نامشخص بودن پدیدآورنده و خاستگاه: آفریننده گونه‌های ادب عامه مردم هستند و خاستگاه ادب شفاهی را نمی‌توان محدود به منطقه خاصی دانست یا دست بالا محدود به مرزهای ملی یک کشور باشد.
 - ۳- تعدد روایات: ممکن است ده‌ها روایات و داستان از یک ترانه، ضرب‌المثل و... وجود داشته باشد.
 - ۴- شفاهی بودن شکل انتقال
 - ۵- تفاوت درون‌مایه و کارکردها: مهم‌ترین کارکرد ادبیات عامه، جنبه سرگرم‌کنندگی است؛ مثل قصه‌ها، لالایی مادران، چیستان‌ها، ترانه‌ها که وسیله‌ای است برای ارتقای زندگی و وابسته به زندگی اجتماعی که گاه جنبه سیاسی به خود می‌گیرد.
 - ۶- تنوع گونه‌ها و درون‌مایه‌ها: ادب عامه مانند ادب رسمی دارای قواعد محکمی نیست و تنوع طلبی و خروج از قواعد رایج است. همچنین از حیث درون‌مایه نیز متنوع و در بیان حقایق جسورتر است.
 - ۷- داشتن مخاطب عام
 - ۸- وسیع بودن دامنه تاریخی: ادب عام بسیار کهن و بدون تاریخ است؛ زیرا انسان قبل از اختراع خط، زبان را اختراع کردند و با آن احساسات و خاطرات خود را بیان کردند.
 - ۹- نادیده گرفتن قواعد ادبی: در این زبان به رعایت وزن و قافیه و جنبه‌های ادبی و هنری کمتر توجه می‌شود و آنچه اهمیت دارد درون‌مایه و محتوای آن است.
 - ۱۰- دگرگونی به مقتضیات زمان: همواره حوادث و شرایط جدیدی به وجود می‌آید که ثبات ادبیات عامه را برهم می‌زند و پیوسته آن را تغییر می‌دهد (ر. ک: همان: ۱۳-۱۸).
- در نظر زبان‌شناس اسکاتلندی- آمریکایی جرج یول^۱، زبان محاوره ویژگی‌های خاص خود را دارد: الف- نحو زبان محاوره نسبت به زبان مکتوب انسجام کمتری دارد؛ زیرا در محاوره جملات گاه ناتمام می‌مانند. همچنین از جملات مجهول کمتر استفاده می‌شود. ب- در زبان محاوره بیشتر از «و، ولی، بعد» به عنوان رابط میان بندها استفاده می‌شود و گاه بدون هیچ رابطی می‌آیند. ج- در زبان محاوره گاه حرف عطف حذف می‌شود و صفات

1. Yule, G.

را یک به یک بیان می‌کنند. د- در زبان مکتوب جملات بر پایهٔ مسند و مسندآلیه است، اما در زبان محاوره تکیه بر موضوع سخن است. ذ- در زبان محاوره از آنجا که گوینده فی‌البداهه حرف می‌زند در میان سخنش مکث‌هایی وجود دارد که آن‌ها را اصوات یا الفاضی گاه بی معنی پر می‌کنند (خزاعی فر، ۱۳۸۸: ۸۴).

همچنان که در پیش گفته شد، مؤلفه‌های زبان عامیانه به صورت واژگان شکسته، سوگندها و نفرین‌ها، تابوهای زبانی، ضرب‌المثل‌ها، تعابیر کنایی، تعابیر طنزی و هجو محور، تکرار واژه‌ها، واژگان همگون و اتباع، عبارت‌های کوچه بازاری نمودار می‌شود. بر این اساس، ترجمه و معادل مؤلفه‌های عامیانهٔ سریال مختارنامه در محورهای یادشده مورد بررسی قرار می‌گیرد.

۵-۱. برابرنهاده‌های شکسته واژگان

تفاوت زبان گفتاری و زبان نوشتاری در شکسته یا شکسته‌نویسی است که مقابل به اصطلاح «لفظ قلم» قرار می‌گیرد. زبان محاوره را هم می‌توان شکست و هم شکسته‌نویسی نکرد. در شکسته‌نویسی برخی عناصر دگرگون می‌شوند و برخی دیگر دست نخورده می‌مانند. شکستگی جلوه‌های گوناگون دارد: کاهش شمار هجاها، تغییر تقطیع هجایی، تغییر نوع مصوت، حذف صامت و... و در نتیجه آن، پدیده‌های گوناگون زبانی به وجود می‌آید از جمله بن مضارع کوتاه می‌شود و گاه به یک صامت کاهش می‌یابد، مانند «می‌روم» به «می‌رم». در نمودی دیگر، فعل اسنادی کوتاه می‌شود؛ مثل «شب است» به «شبه». در شکلی دیگر، صامت میانجی حذف می‌شود؛ مانند «خانه‌اش» به «خونش»؛ گفتنی است هدف از شکسته‌نویسی صرفه‌جویی و کمترین تلاش برای رساندن پیام است (سمیعی، ۱۳۸۵: ۵۷).

برای اینکه بتوان زبان گفتار و معیار را به زبان محاوره و عامیانه بدل کرد، یکی از راه‌ها شکستن کلمات و تغییر تلفظ آن‌هاست؛ روش شکسته‌نویسی، یعنی کلمات به همان طریقی که ادا می‌شوند، نوشته شود. شناخت زبان گفتاری از آن جهت اهمیت دارد که بخش عمدهٔ یک داستان یا نمایشنامه را گفت‌وگو تشکیل می‌دهد و مترجم باید گفت‌وگو را روان و طبیعی در بیاورد. در ترجمهٔ گفت‌وگوهای فیلم نیز مترجم معمولاً روان‌تر و طبیعی‌تر ترجمه می‌کند؛ زیرا می‌داند ترجمهٔ او مصرف گفتاری دارد، پس می‌کوشد تا

حد امکان از نظر لغات و اصطلاحات و نحو جملات به زبان گفتاری نزدیک کند تا گفتار در دهان هنرپیشه روان جلوه کند (خزاعی فر، ۱۳۸۸: ۸۱).

بررسی‌ها حکایت از این دارد که ۵۰ مرتبه شکسته‌نویسی - یا بهتر بگوییم: شکسته‌گویی - در طول سریال اتفاق افتاده که به عنوان نمونه چند مورد از برابرنهاده‌های آن در جدول (۱) مورد بررسی قرار می‌گیرد.

جدول ۱. نمونه‌هایی از شکسته واژگان

شماره	متن فارسی	متن عربی	قسمت
۱	بیا ابواسحاق!	حذارِ یا ابا إسحاق	اول
۲	مرحبا ابواسحاق، ناز شستت	مرحبا یا ابا إسحاق، سلمت یداک	دوم
۳	برای عرب امروز، نام و آوازه ابو عبید ثقفی یعنی کشک	اسم اُبی عبید لا یعنی هذا الإنسان العربی اُی شیء	اول
۴	حنانه پیش مرگت! دیر کردی	جئت عزیزى بالله عليك لماذا تأخرت؟	اول
۵	جا خوش کرده‌ای در لقا و انگار نه انگار که ما هم آدمیم	رحت هناک إلى اللفقاء وجلست دون أن تسأل عنّا	چهارم
۶	به سرش زده	لا تلتفت إلى كلامه، إنه يخرف	نهم
۷	تقصیر خودته برادر من	إن الذنب ذنبک یا صدیقی	دوازدهم
۸	بلبل زبانی موقوف	قفّ عند حدک یا امرأة	بیست و دو
۹	کار دنیا چپه شده!	ألم أعرف فی حیاتی طفلة كهذه أبداً، هذه الشرارة وليست الطفلة	هفدهم
۱۰	دو پا داشتیم دو پای دیگر قرض کردم و الفرار	لم یکن یسعی فی تلك الحال إلا أن ألوذ بالفرار	سی و هفتم

معادل‌های بیان شده القاگر این است که شکستگی واژگان مبدأ در فرآیند تعریب جای خود را به زبان فصیح نوشتاری یا عادی‌نویسی داده و آن عبارت‌ها عامیانه‌بودگی خود را از دست داده‌اند؛ هر چند که بار معنایی و گویایی آن‌ها در بیشتر موارد حفظ شده است. توضیح بیشتر اینکه در عبارت «ناز شستت» - که به معنای آفرین و احسنت است - واژه «شست» با واژه «ید» تناسب دارد و معادل مناسبی آورده شد. برای عبارت «یعنی کشک!»

معادل «لا یُجَدی شَرَوَى نَقیر، لا یساوی نَکَلَة، لا یساوی شَرَوَى نَقیر» مناسب‌تر بود. معادل جایگزین شده برای «پیش مرگت!» کاملاً نارساست و امکان استفاده از مشتقات «فداء لک» وجود داشت. برای عبارت «انگار نه انگار ما هم آدمیم» امکان استفاده از معادل‌هایی همچون «أصبحتُ صَفراً علی السَّمال، لا یُفرع أنفی، لستُ فی الحُسابان، أهمل شأنی» وجود داشت. در معادل عبارت «بلبل زبانی موقوف!»، تندی لحن و حالت امری و دستوری آن حفظ شده است. مترجم در برگردان عبارت «کار دنیا چه شده» به تفسیر و اطناب روی آورده است و امکان استفاده از معادل «هل قامتِ الدُّنیا وَقَعَدَت؟» وجود داشت.

۵-۲. برابر نهاده‌های سوگندها و نفرین‌ها

در کنار شعر و قصه و ضرب‌المثل‌ها، سوگندها و نفرین‌ها نیز بخشی از فرهنگ مردم است که مطالعه آن برای شناخت و تحلیل امیدها و آرزوهای مثبت و منفی و نیز کینه‌ها و مؤدت افراد جوامع مختلف ضروری است و همچون کنایات و ضرب‌المثل‌ها، بخشی از تقابل رفتاری مردم و در نتیجه فرهنگ اجتماعی جوامع مختلف است (بشرا، ۱۳۹۶: ۱۰). در جوامعی که باورهای مشترک بین عامه مردم وجود دارد، عبارات نفرین‌گونه یا سوگندواژه‌ها که در گفتار خود به وفور استفاده می‌کنند برای مقاصد چون تأیید و اثبات سخن خود یا ابراز تنفر و انزجار یا آرزو و دعای بد از کسی یا چیزی را داشتن است. نفرین، واکنشی خشم‌آلود است که بیش از هر چیز از عجز و بیچارگی حکایت می‌کند. مضمون نفرین‌ها عمدتاً در طلب چند شر برای نفرین شده خلاصه می‌شود: الف- درخواست مرگ، ب- درخواست کاهش رزق و روزی، ج- درخواست انواع بیماری و د- درخواست عاقبت بد (ذوالفقاری، ۱۳۹۴: ۳۸۹).

قسم دادن و قسم خوردن نیز برای اطمینان دادن به کسی یا صورت گرفتن کاری است. از جمله قسم‌های موجود در ادبیات عامه ایران عبارتند از: به خدا، به والله، به پیر به پیغمبر، به حضرت عباس، به همین سوی چراغ، این تن بمیرد، ارواح پدرت و بسیاری دیگر (همان: ۳۹۵). متن مورد مطالعه سرشار از سوگند و نفرین است که به عنوان نمونه به برخی از آن‌ها و معادل عربی آن‌ها در جدول (۲) اشاره می‌شود.

جدول ۲. نمونه‌هایی از سوگندها و نفرین‌ها

شماره	متن فارسی	متن عربی	قسمت
۱	به خدا قسم! یک تار موی گنبدیده‌ات را با کرور کرور شیوخ هُرْهَری مذهب و دم دمی مزاج کوفی عوض نمی‌کنم.	وَأَقْسَمُ بِاللَّهِ إِنِّي لَنْ أَبَدِّلَ شَعْرَةً مِنْ شَعْرِ رَأْسِكَ بِالْآفِ رُوؤْسِ الْقَوْمِ مِنْ هَوْلَاءِ الْمُتَقَلِّبِينَ مِنْ أَهْلِ الْكُوفَةِ	اول
۲	جان من؟! جان تو	أَيَقُولُ هَذَا؟! وَحَقِّكَ	اول
۳	آخ تف به قبر میتت ناریه، کاش پدر گور به گور شده من مغضوب پیامبر نبود.	آخ، تَبَّ لَكَ يَا نَارِيَةَ لِهَذَا الْأَبِّ، إِنَّ غَضَبَ النَّبِيِّ عَلَيْهِ يَتَابِعُنَا	دوم
۴	قلم پایت بشکند ضریبی، کجا رفتی؟	أَيْنَ أَنْتِ الْآنَ، كَسَّرَ اللَّهُ سَاقِيكَ يَا ضَرِيْبِي	دوم
۵	ولا الضالین و درد پدرم! ولا الضالین و حنّاق!	وَأَنْتِ مِنَ الضَّالِّينَ يَا عَمْرُ، يَا لَكَ مِنْ رَجُلٍ مَخَادَعَا	چهارم
۶	می‌روم به گور سیاه! به جهنم! به درک اسفل السافلین!	أَنَا ذَاهِبَةٌ إِلَى جَهَنَّمَ! إِلَى أَسْفَلِ السَّافِلِينَ	پنجم
۷	الهی خیر از جوانیت نبینی بلال!	لَا مَتَّعَكَ اللَّهُ بِشَبَابِكَ بِلَالُ!	هشتم
۸	شرمت باد کوفی، ننگت باد!	لَأَمَّكُمْ الْهَيْبَلُ أَيُّهَا النَّاسُ!	هشتم
۹	به خدا قسم سگش می‌ارزد به صدتا یزید و امثال آن!	وَاللَّهِ كَلْبُهُ أَشْرَفُ مِنْ يَزِيدٍ وَمِنْ أَمْثَالِهِ	دوازدهم
۱۰	بالاغیرتاً آبروی مرا نبر	أَرْجُو مِنْكَ أَلَّا تُسَوِّدَ وَجْهِي هَلْ فَهَمْتُ؟	نوزدهم
۱۱	ای خدا ریشه‌ات را بخشکاند مختار.	أَلَا لَعْنَةُ اللَّهِ عَلَيْكَ يَا مُخْتَارَ	سی و سوم
۱۲	به پیر به پیغمبر قسم، بی‌گدار به آب زده	لَقَدْ دَخَلَ يَا ابْنَتِي، قَدْ دَخَلَ، لَقَدْ خَاضَ زَوْجُكَ لُجَّةً لَا يَعْرِفُ سَاحِلَهَا مَطْلَقاً	پنجم

بررسی نشان می‌دهد که مترجم در عبارت «یک تار موی...» به ترجمه تحت‌اللفظی روی آورده است و این امکان وجود داشت که از معادل‌هایی همچون «لا آقایسه مع أحد، لا أجعل له مثیلاً، لا أفترض له مزاحماً» استفاده شود. در معادل‌یابی برای «هُرْهَری مذهب و دم دمی مزاج» نیز از راهبرد «ملایم گویی» استفاده کرده است. مترجم معادلی برای عبارت «کاش پدر گور به گور شده..» ارائه نداده است؛ ضمن اینکه تحسّر موجود در زبان مبدأ

در زبان مقصد نادیده گرفته شده است. برای عبارت «ای خدا ریشهات را بخشکاند» ساده‌ترین معادل در نظر گرفته شده که البته استفاده از معادل‌های دیگری همچون «قَطَعَ اللهُ دَابْرَكَ» مناسب‌تر بود. همچنین معادل‌سازی «به پیر به پیغمبر قسم» با تکرار «قد دخل» و استفاده از «لقد خاض»، چندان دقیق نیست و توجیه علمی ندارد و امکان استفاده از «والله، بالله، تالله» وجود داشت.

بررسی آماری نشان‌دهنده این است که در ۴۰ مورد از عبارت‌های نفرینی و قسم، ۱۹ برابرنهاده منطبق با متن اصلی بوده و در ۱۵ مورد آن معادل‌یابی مفهومی صورت گرفته و در ۳ مورد آن از راهبرد حسن تعبیر و در ۳ مورد هم از راهبرد حذف استفاده شده است.

۳-۵. برابرنهاده‌های تابوهای زبانی

در هر جامعه‌ای برخی از مسائل فرهنگی، اجتماعی، سیاسی، ادبی، مذهبی، عوامل درونی (حیاء، ترس، سوء ظن و...)، عامل زبانی و لهجه‌ها، اصطلاحات یا واژه‌هایی وجود دارد که برای آن جامعه ناخوشایند و غیرمؤدبانانه یا نامطلوب تلقی می‌شود (أبو زلال، ۲۰۰۱: ۶۵-۷۲). استفاده از ناسزا و دشنام - که جزو تابوهای فرهنگی هر ملت قرار می‌گیرد - یکی دیگر از چالش‌های پیش‌روی مترجمان است. این اتفاق در فیلم‌های تاریخی بیشتر رخ می‌دهد و دلیل آن نیز منسوخ شدن برخی اصطلاحات و کلمات است. دشنام، ناسزا یا فحش، نسبت بد دادن به شخص یا نزدیکان وی است و اغلب با کلمات رکیک همراه است. فحش نتیجه عصبانیت فرد و ناتوانی در گفت‌وگوست، فحش یا با انگیزه آزار و قصد جدی و برای تخلیه عصبانیت است یا به قصد شوخی بیان می‌شود (ذوالفقاری، ۱۳۹۴: ۳۹۰). با توجه به بسامد نسبتاً بالای تابوها در متن مبدأ در جدول (۳) به نمونه‌هایی از آن اشاره می‌شود تا عملکرد مترجم در خصوص آن‌ها مورد بررسی قرار گیرد.

بررسی عبارت‌های عامیانه مندرج در جدول (۳) القاگر این است که مترجم تقریباً در بیشتر موارد از شدت ناسزاها و نفرین‌ها کاسته و به نوعی با استفاده از راهبرد «ملایم‌گویی» خشونت زبانی و معنایی موجود در زبان مبدأ را تقلیل داده است. با این همه معادل «زندیق» برای «گردن کلفت» و «نکیر المعروف» برای «نمک به حرام» از نارسایی رنج می‌برد. معادل «کل هذا الدخانیات یتساطع من قبرک»، ترجمه تحت‌اللفظی و نازیبایی است که چندان در

زبان مقصد کارایی ندارد. این نیز یاد کردنی است که مترجم با استفاده از راهبرد «حذف» دش‌واژه «خیکی» را معادل‌یابی نکرده است.

جدول ۳. نمونه‌هایی از تابوهای زبانی

شماره	متن فارسی	متن عربی	قسمت
۱	سر قصه حسین هم خر شدم.	تصرفتُ فی قضیة الحسین کالأحقق	دهم
۲	باید مغز خر خورده باشی تا چنین خیال خامی به سرت بزندی.	اللهم إلا إذ كنتُ قد جُننتُ	سوم
۳	عجب پدر سوخته‌ایست عمر.	کم هو ملعون عمر هذا	اول
۴	بن حریت! این پیر سگ را زنده می‌خواهم.	یا بن الحریت! أرید هذا الكلب العجوز حياً	نهم
۵	چه رویی، د برو تا اون روی سگم بالا نیامده.	یا لک من وقح، اذهب من هنا قبل أن أُغیر رأیی	دهم
۶	تارک الصلاة خودتی و هفت پشتت! نامسلمان دزد گردن کلفت.	یا قاطع الطريق، أنت وأجدادک تارک الصلاة یا کافر یا زندیق	هفتم
۷	همه این دودها از گور تو برمی‌خیزد. نمک بحرام!	کل هذه الدخانیات يتساطع من قبرک یا نکیر المعروف	دهم
۸	چرا ترش می‌کنی، یابو!	لماذا أنت ممتعض أیها الوحش	بیست و هشتم
۹	مرا دست میندازی بی مادر؟! مرا ریشخند می‌کنی پست دنی؟!.	أتهزأ بی لا أم لک، تعیر بی الآن أیها اللعین؟	دهم
۱۰	عجب خریست این خلیفه خیکی حجازی!	یا لجهل هذا الخلیفة الحجازی!	سیزدهم

بررسی آماری نشانگر این است که از ۱۲۳ مورد از تابوهای متن در ۴۴ مورد برابرنهادها منطبق با متن اصلی است، در ۴۱ مورد از معادل‌یابی مفهومی استفاده شده، در ۲۸ مورد از راهبرد ملایم‌گویی بهره گرفته شده و در ۱۰ مورد آن از استراتژی حذف استفاده شده است.

۵-۴. برابر نهاده‌های ضرب‌المثل‌ها

ضرب‌المثل، گفتاری است نسبتاً کوتاه در غالب نثر یا نظم که بیشتر برای استحکام و توجیه کلام به کار گرفته می‌شود و به لطف و نفوذ کلام دوچندان می‌افزاید (قیاسی، ۱۳۹۵: ۳۹). ضرب‌المثل‌ها غالباً حکایتی را به دنبال دارند که مردم با نقل این حکایات، اوقات خویش را خوش می‌دارند و سخن خود را مستدل و منطقی جلوه می‌دهند. از آنجا که صنعت ایجاز و اختصار در ضرب‌المثل‌ها لحاظ می‌شود از کلی‌گویی و اطاله و اطناب سخن می‌کاهد (همان).

ذوالفقاری در کتاب خود (۱۳۹۴: ۲۳۲-۲۴۵) ویژگی‌های مثل‌ها که آن‌ها را از دیگر گونه‌ها متمایز می‌کند، این‌گونه برمی‌شمارد: ۱- کوتاهی و ایجاز، ۲- شهرت و رواج در میان مردم، ۳- جنبه‌های پند و اندرزی، ۴- روشنی و درستی معنی، ۵- تشبیه مداری، ۶- روانی لفظ و سادگی، ۷- کاربردهای متفاوت، ۸- جنبه استعاری، ۹- نامعلوم بودن پدید آورنده و ۱۰- تغییر شکل و تعدد روایات.

در جدول (۴) مهم‌ترین عبارت‌هایی که بر اساس ضرب‌المثل در سریال مختارنامه شکل گرفته‌اند به همراه معادل آن‌ها آورده می‌شود و از منظر درستی یا نادرستی معادل مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

همچنانکه از متن بر می‌آید در برخی از موارد معادل‌های مناسبی برای ضرب‌المثل‌ها آورده شده و در برخی موارد آنچنان که شایسته بود، عمل نشد. به عنوان مثال، با استفاده از راهبرد حذف، معادلی برای «آدم ثواب کنم، کباب شدم» ارائه نشد که امکان استفاده از «جزیتُ جزاء سنمّار، أصبتُ بجزاء السوء» وجود داشت. معادل بیان شده برای «مویی از خرس کندن...» چندان کاربردی نیست و عبارت‌هایی همچون «دمعة من عوراء غنیمة باردة، خُذْ من الرّضفة ما علیها، غَیض من فِیض، قَبْض من الجَمَلِ اُذْنُه» کاربرد بیشتری دارند.

معادل بیان شده برای «دوستی خاله خرسه» نیز نارساست، چون شامل همه دوستان و نه دوستان نادان شده است. چنانچه مترجم با توجه به بافت و سیاق از معادل‌هایی همچون «صداقة الجاهل، مؤاخاة الغبی، محبة الضبع لابنه» بهره می‌گرفت به صواب نزدیک‌تر بود.

جدول ۴. نمونه‌هایی از ضرب‌المثل‌ها

شماره	متن فارسی	متن عربی	قسمت
۱	آدم ثواب کنم کیاب شدم، حالا چه خاک و خاکستری به سر کنم.	ماذا فعلت بنفسك، فأى تراب أعثوه على رأسى لهذه المصيبة	سوم
۲	قبول، مویی از خرس کردن غنیمت است.	شعرة من جلد ثور غنيمة	سوم
۳	باید مراقب دوستی خرس خاله‌ها باشیم.	يجب اتخاذ الحيطه من الأصدقاء	سوم
۴	به در می‌گویی که دیوار بشنود؟	إياك أعنى واسمعي يا جارة؟	پنجم
۵	باشد گذر پوست به دباغ خانه می‌افتد.	ولكن سوف أعاملك بالأشد يوما ما	چهارم
۶	چشمم کور، طاووس خواستم جور هندوستانش را می‌کشم.	لا عليك مختار من أراد أمراً فليصبر على الضر والأذى	پنجم
۷	اسب پیشکشی را که دندان نمی‌شمارند، مسلمان!	لا يمكنني أن أعد هذه الهدية يا أخي العزيز	هفتم
۸	مرگ یکبار شیون هم یکبار	الموت مرة واحدة والجزع أيضاً	هشتم
۹	مردک بوزینه پرست سربه هوا، پیش قاضی و معلق بازی!؟	مجنون عابد قرده طائش، يريد أن يلعب على أيضاً	دهم
۱۰	من و تو در واقعه کربلا گاو پیشانی سفیدیم، آب که از سرگذشت چه یک و جب چه صد و جب	أنا وأنت يا عمر في واقعة كربلاء أصبحنا معاً أشهر من الفرس الأبلق، فقد بلغ السيل الزبي، والغريق لا يخشي الليل، فألق دلوک في الدلاء.	پانزدهم
۱۱	دو پهلو صحبت می‌کنند، هم خدا را می‌خواهند هم خرما را.	كلامهم ذو وجهين، كأنهم يريدون العنب والسلة	شانزدهم
۱۲	اینکه نمی‌شود امیر، یا زنگی زنگ یا رومی روم	هذا لا يمكن أيها الأمير، ينبغي أن يعلن عن قصدهم	شانزدهم

معادل ذکر شده برای «گذر پوست...» گرچه از لحاظ مفهومی درست است با این حال معادل‌های کاربردی دیگری نیز همچون «الْحَبَّةُ تَدُورُ وَإِلَى الرَّحَى تَرْجَعُ» دارد. معادل عربی «هر که طاووس خواهد...» نیز از لحاظ مفهومی درست است؛ با این حال عبارت‌های معمول‌تری در زبان مقصد وجود دارد؛ همچون: «من خَطَبَ الحَسَنَاءَ لَمْ يَغْلُهَا المَهْرُ، من أجدب انتجع، لا بدُّ دُون الشَّهَد من إِبْر النَّحْلِ، إذا أنتَ لَمْ تَشْرَبْ مَراراً على القَدَى ظَمِئتَ».

برای عبارت «مرگ یکبار...» معادل نارسایی آورده شده و بهتر بود از معادل «شِجَارُ مَرَّةٍ اَرْتِيحُ عَمْرُ» استفاده می‌شد. معادل آورده شده برای «یا زنگی زنگ...» از لحاظ معنایی و مفهومی درست است، اما امکان استفاده از عبارت‌هایی همچون «لا تكن مثل النعماء لا طيرٌ و لا جملٌ، كن يهودياً تماماً و لا تلعب بالتوراة» نیز وجود داشت.

بررسی آماری نشان از آن دارد که از مجموع ۱۳۲ ضرب‌المثل به کار رفته در متن، مترجم در ۹۱ مورد آن به ترجمه مفهومی آن‌ها روی آورده و صرفاً ۳۶ معادل بیان شده منطبق با اصل است. در ضمن در ۵ مورد از راهبرد حذف استفاده شده است.

۵-۵. برابر نهاده‌های تعابیر کنایی

کنایه در لغت به معنی پوشیده سخن گفتن است و در اصطلاح سخنی است که دارای دو معنی قریب و بعید است و این دو معنی لازم و ملزوم یکدیگرند. در تعریفی دیگر «کنایه عبارت یا جمله‌ای است که مراد گوینده معنای ظاهری آن نباشد، اما قرینه صارفه‌ای که ما را از معنای ظاهری متوجه معنای باطنی کند، وجود نداشته نباشد» (ثروت، ۱۳۹۲: ۳).

«کنایه» واژه یا عبارتی پرکاربرد با معنی مجازی و غیرحقیقی است که میان اهل ادب یا اهل زبان رواج دارد. ابن اثیر در المثل السائر گوید: «کنایه هر کلمه‌ای که دلالت بر معنایی کند که هم بر حقیقت بتوان حمل کرد و هم بر مجاز» (ذوالفقاری، ۱۳۹۴: ۳۹۹). کنایه، ترک تصریح به بیان چیزی است و آوردن ملازم آن تا از آنچه در کلام آمده به آنچه نیامده انتقال حاصل شود (شفیعی کدکنی، ۱۳۶۶: ۱۴۳).

به باور عبدالقاهر جرجانی «همگان بر این مسئله اتفاق نظر دارند که کنایه بلیغ‌تر از تصریح است» (۱۹۹۲: ۷۰)؛ از آن رو، در اثبات امری، مزیتی است که در تصریح وجود ندارد؛ اثبات یک صفت و ادعا به کمک اثبات دلایل آن و بر اساس قرینه‌ها و شواهدی که با خود دارد، بسی مؤکدتر و بلیغ‌تر از آن است که بدون دلیل آورده شود (همان: ۷۲). همچنانکه در پیش گفته شد، سخن سنجان کنایه را زیرمجموعه ادبیات عامیانه برشمرده‌اند و بر این اساس در گام بعدی تعدادی از عبارت‌هایی که بر اساس کنایه شکل گرفته‌اند به همراه معادل عربی آن‌ها در جدول (۵) بیان و در صورت ضرورت در خصوص آن‌ها توضیح داده می‌شود.

جدول ۵. نمونه‌هایی از تعابیر کنایی

شماره	متن فارسی	متن عربی	قسمت
۱	کوفه برای ما نامی است منفور، پس آب در هاون مکوب.	أصبحت هذه المدينة تزعنا، ولا تحاول إقناعنا يا مختار	شانزدهم
۲	چه کنم پدر آمرزیده، با مشت بر سندان بکوبیم؟	ماذا أفعلُ يا مختار، هل أضربُ بقبضتي على السندان؟	ششم
۳	مرغ از قفس پریده، خب دوباره چینه بپاشید، تله بکارید، شکارش کنید.	فرّ الصيد من القفص، فعليكم الآن أن تحدد كمانن له لكي تصيدوه	دهم
۴	عمریست مار خورده افعی شده‌اند.	الدولة التي مارست سياسة بذكاء وحك كل هذه السنين الطويلة	شانزدهم
۵	همه این دودها از گور تو برمی‌خیزد، نمک بحرام!	كل هذا الدخانيات يتساطع من قبرك يا نكير المعروف	دهم
۶	عقلش هم پاره سنگ برداشته	وقد أصيب بالوهم الآن	سی هم
۷	نخواستم وبال گردنت شوم.	لم أرد أن أكون عالة عليك يا بني	سی و دوم
۸	چند صباحی دندان بر جگر بگذار.	اصبري بضعة أيام فقط يا نارية	سی و سوم
۹	اشک تمساح است حضرمی	هذه دموعُ التماسيح	پنجم
۱۰	پوستم کلفت بوده که نمردم.	لو لم يكن قلبي حجراً لمتُ	نهم
۱۱	یا همه مردان جنگیت مثل این یکی پهلوان پنبه‌اند.	أم أن كل رجال جيشك مثل هذا البو المنفوخ	چهاردهم
۱۲	فکر نکن من آدم ناخن خشکی هستم	لا تظنّ أنني أبدأ رجل بخيل، لا	سی و سوم

بررسی معادل‌های بیان شده برای تعابیر کنایی نشان از آن دارد که مترجم تقریباً در فرآیند انتقال مفهوم و معادل‌یابی درست عمل کرده و توانسته است معنا را از زبان مبدأ به زبان مقصد انتقال دهد. با این حال تعدادی از آن دست تعابیر جای بحث دارد. به عنوان نمونه برای «آب در هاون کوبیدن» امکان استفاده از تعابیر دیگری همچون «رَقَمَ عَلَى الْمَاءِ، نَفَخَ فِي الرَّمَادِ، نَفَخَ فِي قَرِيَةِ مَثْقُوبَةٍ، ضَرَبَ عَلَى حَدِيدٍ بَارِدٍ، قَابِضٌ عَلَى الْمَاءِ، غَطَّى الشَّمْسَ بِالْغُرْبَالِ، غَضَبَ الْخَيْلُ عَلَى اللَّجْمِ...» وجود داشت.

معادلی هم که برای «مار خورده تا...» تقریباً نارسا و ضعیف ارائه شده است؛ در حالی که این تعبیر کنایی در زبان مقصد معادل‌های پرکاربردی همچون «فَشِلَ كَثِيرًا حَتَّى تَعَلَّمَ

طَرِيقَ الإفْشَالِ، أُبْتُلَى حَتَّى أَصْبَحَ بَلَاءً، أَصْبَحَ جَارِحاً مِنْ كَثْرَةِ الْجِرَاحَاتِ وَ...» نیز دارد. معادل‌آوری برای عبارت «همه این دودها از گور تو برمی‌خیزد» تحت‌اللفظی و غیر فنی است؛ در حالی که در زبان مقصد معادل‌هایی برای این تعبیر کنایی وجود دارد؛ مانند «مصدر كل الشُّرور، هو خالق المتاعب، يَنْبِثُ الشُّرَّ مِنْهُ وَ...». برای تعبیر «پهلوان پنبه» تعبیر دیگری همچون «بطل وهمی، فارس الهواء، متبجِّح، متنمِّر، يحارب طواحين الهواء» نیز در زبان مقصد وجود دارد، هر چند که معادل بیان شده هم از رسایی برخوردار است. از بررسی آماری برابرنهاده‌های تعبیر کنایی می‌توان به این نتیجه رسید که از ۱۲۹ مورد تعبیر یادشده برای ۷۹ مورد آن ترجمه مفهومی، برای ۳۶ مورد آن برابرنهاده‌های منطبق با اصل، برای ۸ مورد ترجمه تحت‌اللفظی و برای ۶ مورد آن از راهبرد حذف استفاده شده است.

۵-۶. برابرنهاده‌های عبارت‌های طنزآمیز

یکی از مؤثرترین زبان‌ها در نقد اجتماعی و سیاسی زبان طنز است؛ طنز از نظر بیان یا تمثیلی است یا تفسیری. در طنز تمثیلی برای بیان مقصود واقعه‌ای به ظاهر جدی به واقعه‌ای خنده‌آور تشبیه می‌شود، اما در طنز تفسیری، وقایع به طور مستقیم و با دید هزل مورد نقد قرار می‌گیرد. «طنز» زبان رندان است؛ زبانی که قید و بند اجتماعی آن را می‌طلبد و می‌پروراند (سمیعی، ۱۳۸۵: ۶۰). در سریال مورد مطالعه، عبارت‌های طنزآمیز زیادی دخالت داده شده‌اند که بار انتقال مفاهیم بر دوش آن‌ها بوده است؛ از این رو، شناسایی آن‌ها و بررسی معادل‌های عربی آن‌ها در زبان مقصد از اهمیت بالایی برخوردار است. بر این اساس در جدول (۶) به بررسی تعدادی از این دست تعبیر می‌پردازیم.

بررسی معادل‌های بسان شده برای تعبیر طنزآمیز القاگر آن است که مترجم مفهوم کلام را در زبان مبدأ درک کرده و کوشیده در حد توان آن را به مخاطب عرب زبان انتقال دهد؛ گرچه در برخی از معادل‌ها دچار لغزش شده است. به عنوان مثال، معادل عبارت «بیدی نیست...» چندان فنی و مستحکم نیست و امکان استفاده از عبارت‌هایی همچون «إن كنت ريحاً فقد لاقيت إحصاراً، قوی الشکیمه، لا یضُرُّ السَّحَابَ نِباحُ الكلب، لا

يُقَعِّعُ لَهُ بِالسَّنَانِ، لَا يَضِيرُهُ طَنِينُ أُجْنَحَةِ الذُّبَابِ، لَا يُؤَثِّرُ اللَّوْمُ فِي الْبَحْرِ» جهت استحکام متن وجود داشت.

جدول ۶. نمونه‌هایی از عبارتهای طنزآمیز

شماره	متن فارسی	متن عربی	قسمت
۱	مختار بیدی نیست که به باد این دراز پا بلرزد	المختار ليس كأي أحد يخيفه طويل الأطراف هذا	سی و نهم
۲	کوفی امروز خری لنگ و از نفس افتاده است که با هی هی امثال من جم نمی‌خورد.	الكوفي هو اليوم أشبه ما يكون بالبعير المربوط أو المشلول الواقع في الوحل لا تهزه صيحات أمثالي	اول
۳	هوم! عاقل تر شده‌ام کیان، من بعد می‌خواهم به جای دلم، مخم را به کار بیندازم.	نعم، لقد نضج عقلي، وسوف أجعله يتحكّم بي بدلاً من قلبي.	اول
۴	چرا! به صولت و هیبت دست کمی از آن‌ها نداری، ولی به قد و قواره، ثلث آن-ها هم نمی‌شوی	تقريباً أنت لا تقل عنهم هيبة وصوله، لكن قامتك الشامخة وجسمك الكبير، لا يعادلان ثلث الواحد منهم يا سيدي	دوم
۵	دق دلی کدام مرضت را می‌خواهی سر ما خالی کنی؟ شیخ ابو مرض!	أيها العاجز، أخبرني هل جئت تشفي ما توغل في صدرك من أمراض ماضية وقاتلة	دوم
۶	خوردی کچل؟ این بود عدالتی که خودت را برایش تکه پاره می‌کردی!؟	ذقها يا أبله! أ هذه هي العدالة التي تريد أن تقتل نفسك من أجلها؟	دوم
۷	من به کوشک آدمم تا قلب کوشک سفید یعنی تو را یعنی مختار کله شق را که سودای پادشاهی عراق عرب را در سر دارد، راضی کنم تا دست از دامن پاره پوره پسر علی بردارد و فرصت را از کف ندهد.	أنا جئت للقصر كي أقنع قلب القصر أنا جئت من أجلك، أعني المختار الذي يخطط للوصول إلى الحكم على العراق، أفهمت معنى الآن يا مختار دع التمسك بأذيال ابن علي الممزقة وانتهاز الفرصة	سوم
۸	عاقبت حضرت ابلیس تو را هم به زانو درآورد.	وأخيرا انتصر عليك الشيطان يا كيان	سوم

ادامه جدول ۶.

شماره	متن فارسی	متن عربی	قسمت
۹	من مطمئنم که این سر خر بی دلیل نیامده	أنا واثق أن هذا الطفيلي، لم يأت إلا لأمر	چهارم
۱۰	من با هر لباسی جز لباس حسین به کوفه می‌آمدم تکه بزرگم، گوشم بود.	لو دخلت الكوفة في أية هيئة غير هيئة الحسين لقطعني أهلها	ششم
۱۱	منی چند؟ به قیمت خون پدرشان؟	ما ثمن المن الواحد؟ بثمان رخيص جداً!	هفتم
۱۲	خب از بوته خار شتر، گل سنبل نمی‌روید خواهر! می‌شود همین جوالدوز!	ما الذي تنتظرينه من هذا الولد وهل يرجى من الشوك العنب؟	دهم

اینکه مترجم برای «... ولی به قد و قواره، ثلث آن‌ها هم نمی‌شوی» معادل «لکن قامتک الشامخة وجسمک الکبیر...» را ذکر کرده، نادرست و نارساست؛ زیرا در زبان مبدأ، قد کوتاه برای مخاطب فرض شده است، حال آنکه ذکر صفت الشامخة و الکبیر برای قد و جسم، تصور دیگری از مخاطب ارائه می‌دهد. اشتباه دیگری که مترجم داشته این بوده که مفهوم «به قیمت خون پدرشان» را درست درک نکرده و آن را کنایه از ارزانی دانسته، حال آنکه این تعبیر دال بر گرانی و قیمت بیش از حد است. بر اساس همان دریافت نادرست، معادل «بثمان رخيص جداً» برایش معادل‌سازی شده است.

از مجموع ۱۶۹ تعبیر طنزی به کار بسته در متن مورد مطالعه برای ۷۶ مورد از راهبرد دگردیسی، برای ۴۱ مورد از جابه‌جایی، برای ۲۰ مورد از توضیح‌نویسی و بسط، برای ۱۴ مورد از راهبرد تحت‌اللفظی، برای ۱۲ مورد از راهبرد کوتاه‌سازی، برای ۴ مورد از راهبرد فشرده‌سازی و برای ۲ مورد از راهبرد حذف استفاده شده است.

۷-۵. برابر نهاده‌های تکرار واژگان

تکرار برای اینکه مفهوم ادبی و زیباشناسی به متن بدهد، واژه ساخته شده معنای جدیدی ایجاد کند و بتوان برای آن مترادف‌های معنایی در زبان یافت، است. در این میان واژگان تکراری دیگری وجود دارد که به تنهایی افاده معنی جدیدی نمی‌کند در نتیجه در فرآیند تکرار قرار نمی‌گیرد، مگر آنکه در کنار یک یا چند واژه دیگر قرار گیرند؛ مانند: «لب از لب گشودن» و «دست روی دست گذاشتن» از این قبیل‌اند (رضایتی، ۱۳۹۴: ۸۵). استفاده

از روش تکرار برای آهنگین کردن کلام توسط تکرار عبارت یا جمله یا واژه است (شمیسا، ۱۳۸۲: ۵۸). بررسی سریال مورد مطالعه نشانگر این است که برای القای مفهوم از تکرار واژه‌های همانند زیاد استفاده شده است که بررسی معادل‌های عربی چند نمونه از این پاره‌گفتارها در جدول (۷) می‌آید.

همچنانکه از نمونه‌ها بر می‌آید «تکرار واژگان» نقش پررنگی در انتقال مفهوم در زبان مبدأ داشته که البته معادل‌های بیان شده، آن نقش را دستخوش تغییر کرده است. به عنوان مثال، در عبارت عامیانه «کرور کرور/ هرهری مذهب/ دمدمی مزاج» نقش واژگان تکرار شده در معادل ارائه شده بسیار ناچیز است. ترجمه پیشنهادی چنین است: «والله لا أبدل شعرة متعفنة من رأسك بالآف رؤوس أهل الكوفة متذبذبي الآراء وغرباء الأطوار». در عبارت پنجم، «برای دیدار کسی بال بال زدن» با دور کسی چرخیدن «یحوم حولک» از لحاظ معنایی با هم همسو نیستند و معادلی نارسا برای آن ذکر شده است. در عبارت ششم، استفاده از «عیون کل واحد منهم» معادل مناسب‌تری برای «چشم‌های تک تک...» بود.

جدول ۷. نمونه‌هایی از تکرار واژگان

شماره	متن فارسی	متن عربی	قسمت
۱	باید بند بند دم بریده را از هم جدا کنیم.	لیتنا قطنناه إرباً إرباً	اول
۲	باید با صد تیر سوراخ سوراخش می‌کردی.	بصراحة لیتک مزقته بمئة سهم	اول
۳	به خدا قسم یک تار موی گنبدیده‌ات را با <u>کرور کرور شیوخ هرهری مذهب و دم دمی</u> مزاج کوفی عوض نمی‌کنم.	وأقسم بالله إني لن أبدل شعرة من شعر رأسك بالآف رؤوس القوم من هولاء متغلبين من أهل الكوفة، اسمع جيداً ما سأقول يا كيان	اول
۴	دل چاک چاک و خونین برادرت را نمی‌بینی؟	ألا تريد أن تنظر في قلب أخيك الممزق	اول
۵	بی خود نیست عمر سعد به طلبت <u>بال بال</u> می‌زند.	هذا صحيح، و هذا ما جعل عمر بن سعد يحوم حولك عزيزتي	اول
۶	غلط می‌کنند! چشمان <u>تک تکشان</u> را از کاسه در می‌آوردم.	فلتخسأ بنات العرب، سأقتلع عيونهن من أحداقها	دوم

ادامه جدول ۷.

شماره	متن فارسی	متن عربی	قسمت
۷	اخبارت <u>مو به مو</u> ، نکته به نکته به من می- رسید.	كانت أخبارك ترد علي لحظةً بلحظةً لقد لقت أيتها القائد	دوم
۸	ما می‌توانیم موضوع را <u>مرد و مردانه</u> حل کنیم.	فعالج الموضوع بالعقل والتروية	دوم
۹	اما داغ دلش هنوز تازه است و <u>خدا</u> <u>خدا</u> می‌کند لحظه‌ای عمرسعد را زیارت کند.	لكنه لا يزال يتحرق لزيارتك، وهو عازم علي قتلك لا محالة	سوم
۱۰	خبر <u>داغ داغ</u> است و بکر	البكر والساخن وقد أبلغوني اليوم، صباح اليوم.	سیزدهم
۱۱	اگر با <u>حلوا حلوا</u> کردن دهن شیرین شود، شامیان هم با <u>اگر اگر</u> هزیمت شوند.	هذه مجرد تمنيات، مجرد تمنيات، ولا تحسب النصر ثمرا أنت آكله يا صائب.	نوزدهم
۱۲	<u>دور دور</u> اوست؛ هرکار دلش بخواهد، می- کند.	هو الآن في رأس الحكم وهو قادر علي فعل ما يشاء	بیست و پنجم

اینکه در عبارت هفتم تکرار واژه «مو به مو و نکته به نکته» جای خود را در زبان مقصد به «لحظه بلحظة» داده است، چندان مناسب نیست؛ این امکان برای مترجم وجود داشت که از معادل‌های دیگری همچون «حرفاً بحرف، بنصه و فصه» استفاده شود. معادل بیان شده برای نمونه نهم نیز چندان دقیق نیست و بهتر بود آورده شود: «لا يزال جرحه مفتوحاً ويذهب كل مذهب أن يري عمر بن سعد لحظةً».

ترجمه عبارت یازدهم از لحاظ ساختاری و از لحاظ واژگانی متفاوت با زبان مبدأ است و به نوعی با آن بیگانه است؛ برابر نهاده پیشنهادی «ولو كثرة الكلام عن العسل تجلب الحلاوة إلى الفم، لهجر الشاميون بليت ولعل!» است. در عبارت آخر نیز در معادل آورده شده، مفهوم به ذهن مخاطب منتقل می‌شود، اما می‌توانست با رعایت اختصار گفته شود: «هبت ريحه الان، يفعل ما يشاء».

بررسی آماری نشان از آن دارد که مترجم تقریباً برای تمامی ۲۵ مورد تکرار واژگان، ترجمه مفهومی ارائه داده که البته در برخی موارد چندان درست نبوده است. ضمن اینکه ساخت تکراری زبان مبدأ در زبان مقصد نادیده گرفته شده است.

۸-۵. برابرنهاده‌های همگون واژگان و اتباع واژگان

مراد از «همگون واژه» آن است که یک واژه با واژه دیگر از نظر صوری مشابه و از نظر معنایی یکسان باشند. در واژگان همگون، هر دو کلمه پیاپی دارای معنی هستند؛ مانند چک و چانه (شاملو جانی بیک، ۱۳۹۱: ۴۴). واژگان اتباع نیز بر عکس واژگان همگون، ترکیب‌هایی هستند که بر اثر تکرار قسمتی از واژه پایه ساخته می‌شود، این بخش مکرر به خودی خود هویتی مستقل ندارد و به تنهایی به کار نمی‌روند و نیازمند پایه‌ای است؛ مانند «لات و لوت»، «بچه مچه». از آنجایی که جزء دوم این ترکیب به طور مستقل معنی ندارد و بر چیزی دلالت نمی‌کند، آن را مهمل نامیده‌اند (کریمی قهی، ۱۳۹۷: ۱۱۶). سریال مورد بحث دارای ۵۳ همگون‌واژه و اتباع‌واژه بوده که در جدول (۸) تعدادی از آن‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد.

معادل‌های ارائه شده برای همگون‌واژگان و اتباع واژگان، نشان از این دارد که مترجم در این زمینه با دقت نظر بیشتری عمل کرده است. به عنوان مثال، در نمونه اول اضطراب و نگرانی مورد نظر در قالب تشبیه مفهوم‌سازی شده است که این راهبرد در زبان مقصد نیز لحاظ شده است. معادل‌های دیگری نیز برای انتقال این مفهوم می‌توان ارائه داد از جمله «بالی مشغول تماماً، فی غایة الاضطراب، قلبی یفور من القلق، علی أحر من الجمر». برای نمونه دوم ترجمه پیشنهادی چنین است: «تحدی الخضم العاجز لایحتاج إلی کل هذا النهیق!»

در نمونه هفتم، عبارت «ته و تو» معادل‌یابی نشده است و امکان استفاده از تعبیر «خفایا الأمور» وجود داشت. در نمونه هشتم، عبارت «پرو پا قرص» در ترجمه لحاظ نشده است و این در حالی است که مترجم این امکان را داشت که از معادل‌هایی همچون «یُدافع عنه بِحِمَاسٍ، مُتَحَمِّسٌ لَهُ، یَنحَازُ لَهُ بِحِمَاسٍ» استفاده کند. در عبارت آخر، معادل «الکلام

المتزمت» نمی‌تواند برابرنهاد مناسبی برای تعبیر عامیانه «قلمبه سلمبه» باشد؛ زیرا به معنای «سخن خشک و رسمی» است. معادل پیشنهادی «الكلمات الطنّانة والمتكلّفة» است.

جدول ۸. نمونه‌هایی از همگون واژگان و اتباع واژگان

شماره	متن فارسی	متن عربی	قسمت
۱	دلم مثل سیر و سرکه هایت می‌جوشد.	أنا مضطربة مشوشة، یا سلیمة، وقلبی یقلی کالقدر علی النار	اول
۲	حریف بی‌هنر طلبیدن که این همه عر و عور ندارد.	إذا كان خصمک كما تزعم فلماذا کلّ هذا الزعیق؟	دوم
۳	حالا چه خاک و خاکستری به سرکنم.	فأیّ تراب أعثوه علی رأسی لهذه المصیبة	سوم
۴	نفرین عالم و آدم را نثارم کرده.	ازداد بغضها وکرها لی کثیرا	چهارم
۵	دست و پنجه بانو عمره درد نکند.	والشکر الجزیل لک یاسیده عمره، سلمت یداک	چهارم
۶	به همه سوراخ سنبه‌های کوفه سرک کشیدی.	وأتیت إلی الکوفة ومررت علی کلّ أزقتها	چهارم
۷	برخیز کیان باید بی‌معطلی سر از ته و توی قضیه در بیاوریم.	انهض! یا کیان علینا أن نستطلع أمرّ مسلم بسرعة ممکنة	پنجم
۸	از یاران پر و پا قرص علیست.	وهو من الموالین لعلی.	ششم
۹	یزید تخم و ترکه همان معروفه عرب است.	وماذا تأمل من ابن آكلة الأكباد یا مختار	ششم
۱۰	چرا شر و ور می‌بافی؟	ما کل هذا التهریح؟	هشتم
۱۱	نمی‌خواهد خودش را از تک و تا بیندازد.	المختار لا یرید أن یرتسلم	بیست و یکم
۱۲	این حرف‌های قلمبه سلمبه هم میراث مختار است.	هذا الکلام المتزمت من ترکه المختار أیضاً	سی و هفتم

۹-۵. برابرنهاده‌های عبارت‌های کوچه بازاری

واژگان و اصطلاحات کوچه‌بازاری، غیررسمی و غیرمعیار هستند که معمولاً توسط افراد خاص، گروه اجتماعی یا صنفی خاص استفاده می‌شود؛ بنابراین، همه افراد اجتماع قادر به

درک آن نیستند. این دست تعابیر عامیانه پیوسته دستخوش تغییر هستند (ستاری، ۱۳۹۸: ۹۷). در جدول (۹) به چند نمونه از این دست تعابیر که در سریال مورد مطالعه به کار بسته شده‌اند، اشاره می‌شود.

جدول ۹. نمونه‌هایی از عبارتهای کوچه بازاری

شماره	متن فارسی	متن عربی	قسمت
۱	یک الف بچه عجب زبان برنده‌ای دارد!	ما لسان هذا الصبی الیافع!	چهاردهم
۲	واقعاً که به درد جرز دیوار می‌خوری یا بن سهل	إنک حقاً لا تعرف شیئاً عما یجری، یا ابن سهل	شانزدهم
۳	بن سهل! بدون تعارف و به معنای دقیق کلمه زر زدی	یا بن سهل دعنی أصرحک بلا مجاملة ویکلام صریح: أنت فاشل	شانزدهم
۴	قرار باشد دودوزه بازی کنید...	فإن کنتم ملازمی التلون والریاء...	سی و پنجم
۵	خبر صحیح باشد برو با خیال راحت لالا کن	إن صح هذا الخبر فأذهب ونوم هانی	سیزدهم
۶	پسر قین انگشت کوچیکه حسین است.	ابن القین لا یعادل الحسین بن علی	یازدهم
۷	شیر فهم شدی؟	فهمت معانی؟	هشتم
۸	بر همین خیال باش.	أنت تحلم بلاشک	سوم
۹	خر نشو مختار	جنت یا مختار؟	دوم
۱۰	مختار چه گلی به سرت زد که پسرش بزند.	ماذا نثر المختار من الورد علی رأسک	دهم

بررسی معادل‌های ارائه شده در این بخش بر این امر گواهی می‌دهد که از مجموع ۱۶ تعبیر به کار گرفته شده کوچه بازاری، آنچنان که بایسته و شایسته بود مترجم به این دست تعابیر اهمیت نداده است و به نوعی از معادل‌یابی آن‌ها گذر کرده است. به عنوان مثال، در نمونه دوم، عبارت «لا تعرف شیئاً» نمی‌تواند معادل مناسبی برای «به درد لای جرز دیوار نخوردن» باشد؛ این درحالی است که امکان استفاده از تعابیری همچون «لاجدوی منه، لا یعنی فتیلاً، لا طائل تحته، لا یساوی نکلۀ، خرج المشنقة، لا یهش و لا ینش» وجود داشت. در عبارت سوم نیز معادل «إنک فاشل» برای عبارت «زر زدی» کاملاً نارساست و امکان استفاده از تعابیری همچون «اطلقت الکلام علی عواهنه، قلت کلاماً فارغاً، هذیت، عکلت»

وجود داشت. در عبارت ششم نیز معادل بیان شده برای «انگشت کوچیکه حسین است» چندان مستحکم نیست و امکان استفاده از تعابیر متداولی همچون «لا يُساوِي إِصْبَعاً واحِدةً منه، لا يُساوِيه في مَراح و لا مَعْدَى، لا يَشُقُّ غِبَارَه» وجود داشت. معادل ارائه شده برای تعبیر دهم «چه گلی به سرت زد» تحت‌اللفظی و ناکارآمد است و در زبان مقصد کارایی ندارد. مترجم می‌توانست از عبارت «ما أَسَدَى إِلَيْك من خِدمَة؟، ما صَنع إِلَيْك من معروف؟» استفاده کند.

۶. بحث و نتیجه‌گیری

۱- بررسی معادل‌های ارائه شده برای مؤلفه‌های عامیانه سریال مختارنامه نشانگر این است که ساختار عامیانه‌گویی متن مبدأ، جای خود را به عبارت‌های فصیح نوشتاری داده است و اثری از ویژگی عامیانه در متن مقصد دیده نمی‌شود؛ این مسئله در خصوص شکسته‌نویسی و تکرارواژگان نمود بیشتری یافته است. در پرتو این مسئله، آن وزن و جایگاهی را که مؤلفه‌های عامیانه در زبان فارسی داشته در زبان عربی از دست داده است. این نتیجه البته لزوماً به این معنا نیست که مترجم باید حالت عامیانه بودن زبان مبدأ را در مقصد نیز حفظ کند.

۲- بررسی آماری و محتوایی برابر نهاده‌ها نشان از آن دارد که مترجم در فرآیند برگردان مؤلفه‌های یادشده بیشتر به ترجمه مفهومی و ارتباطی تمایل بیشتری نشان داده و کمتر در جست‌وجوی برابر نهاده و معادل تعابیر کاربردی در زبان مقصد برآمده است.

۳- در فرآیند معادل‌یابی برای دش‌واژه‌ها، نفرین‌ها و ناسزاها، مترجم عمدتاً از دو استراتژی «حذف» و «ملایم‌گویی» استفاده کرده و تلاش کرده از تند و تیزی آن عبارت‌ها در زبان مقصد بکاهد و جانب نزاهت کلامی یا عفت کلام را بیشتر از آنچه در زبان مبدأ بوده رعایت کند.

۴- به تحقیق باید گفت که مهم‌ترین نقطه قوت مترجم در فرآیند معادل‌یابی عبارت‌های عامیانه، تلاش وی برای انتقال مفهوم از زبان مبدأ به زبان مقصد و در همان حال مهم‌ترین نقطه ضعف وی در آن فرآیند، نارسایی تعداد قابل ملاحظه‌ای از برابر نهاده‌های عربی است.

۵- در نگاه کلی و به استناد بررسی‌های انجام شده می‌توان به این نتیجه رسید که سطح ترجمه ارائه شده از مؤلفه‌های عامیانه سریال مورد مطالعه، چندان بالا نیست و ترجمه بسیاری از عبارات‌ها نیازمند بازنگری و اصلاح است. بنابراین، ضمن تشکر و تقدیر از مترجم - که در ارائه آثار سینمایی کشور به آن سوی مرزها همت گماشت - ترجمه وی متوسط ارزیابی می‌شود.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Ali Najafi Ivaki

<https://orcid.org/0000-0002-6212-1823>

Mohadeseh Haddadi

<https://orcid.org/0000-0001-9447-4351>

منابع

- أبوزلال، محمد إبراهيم. (۲۰۰۱م). *التعبير عن المحذور اللغوي والمحسن اللفظي في القرآن الكريم*. أطروحة الدكتوراه جامعة القاهرة.
- بشرا، محمد. (۱۳۹۶). *سوگند و نفرین در فرهنگ مردم گیلان*. رشت: انتشارات سپیدرود.
- ثروت، منصور. (۱۳۹۲). *فرهنگ کنایات*. تهران: انتشارات سخن.
- جرجانی، عبد القاهر. (۱۹۹۲م). *دلالت الإعجاز، القراءة والتعليق*، محمود محمد شاکر. مصر: مطبعة المدني.
- حاجی زاده، مریم، فرهادی، پروین و فرهادی، رعنا. (۱۳۹۸). ارزیابی شیوه‌های ترجمه عبارات‌های طنزآمیز سریال «مدیر عام» و دوبله فارسی آن بر اساس راهبردهای گاتلیب. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۹(۲۱)، ۴۴-۹.
- <https://doi.org/10.22054/rctall.2020.40522.1375>
- خزاعی فر، علی. (۱۳۸۸). *ترجمه متون ادبی*. تهران: انتشارات سمت.
- ذوالفقاری، حسن. (۱۳۹۴). *زبان و ادبیات عامه ایران*. تهران: انتشارات سمت.
- رضایتی کیشه خاله، محرم و سلطانی، بهروز. (۱۳۹۴). بررسی ساخت واژه‌های، دستوری و معنایی فرآیند تکرار در زبان فارسی. *فصلنامه جستارهای نوین ادبی*، ۴۸(۱۸۹)، ۸۱-۱۱۲.
- [10.22067/jls.v48i2.40486](https://doi.org/10.22067/jls.v48i2.40486)

ستاری، الهه، مجیدی، حسن و حنایی فریمانی، معصومه. (۱۳۹۸). بررسی اصول و معیارهای ترجمه از زبان عامیانه (مورد کاوی زبان عامیانه عربی). *فصلنامه پژوهش‌های ادبی و بلاغی*، ۷(۲۸)،

۹۴-۱۰۸. [10.30473/pab.2020.50096.1722](https://doi.org/10.30473/pab.2020.50096.1722)

سمیعی، احمد. (۱۳۸۵). نگارش و ویرایش. تهران: انتشارات سمت.

شاملو جانی بیک، اکبر. (۱۳۹۱). بررسی بازتاب جلوه‌های فرهنگ عامه (فولکلور) در داستان‌های جلال آل احمد. *فصلنامه تخصصی مطالعات داستانی*، ۱(۲)، ۳۴-۴۷.

https://pl.journals.pnu.ac.ir/article_294.html

شفیعی کدکنی، محمدرضا. (۱۳۶۶). *صور خیال در شعر فارسی*. تهران: انتشارات آگاه.

شمیسا، سیروس. (۱۳۸۲). *بیان و معانی*. ویرایش دوم. تهران: انتشارات میترا.

قیاسی، سید وهاب. (۱۳۹۵). *پژوهشی اجمالی در ادبیات عامیانه ایران*. تهران: انتشارات اطلاعات. کریمی قهی، منصوره. (۱۳۹۷). *اتباع در زبان و ادب فارسی*. *دوفصلنامه زبان و ادبیات فارسی*،

۲۶(۸۵)، ۱۱۵-۱۳۴. <https://jpll.khu.ac.ir/article-1-3398-fa.pdf>

ناظمیان، رضا. (۱۳۹۷). *روش‌هایی در ترجمه از عربی به فارسی*. ناشر: انتشارات سمت.

حدادی، محدثه، نجفی ایوکی، علی و سیفی، محسن. (۱۴۰۰). *بررسی استراتژی‌های به کار گرفته شده در دوبله عربی تابوهای سریال مختارنامه*. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و*

ادبیات عربی، ۱۱(۲۴)، ۲۱۷-۲۴۱. https://rctall.atu.ac.ir/article_13214.html

Translated References to English

Abu Zalal, M. I. (2001). *Commentary on the Prohibited Language and the Mohsen Al-Fazhi in the Holy Qur'an*. Doctoral Thesis of Cairo University. [In Persian]

Bushra, M. (2017). *Oaths and curses in the culture of Gilan people*. Rasht: Sepidroud Publications. [In Persian]

Tharwat, M. (2013). *Farhang Kanayat*. Tehran: Sokhn. [In Persian]

Jurjani, A. Q. (1992). *Dalai al-Ijaz*. Read and comment: Mahmoud Muhammad Shakir. Egypt: Madaba Mataba Publications. [In Persian]

Hajizadeh, M., Farhadi, P., and Farhadi, R. (2020). Criticizing and Evaluating the Translation of Mohammad Dashti from Nahj al-Balagha Based on the Model of Garcias (Case Study: Translation of the First Khotbeh and Hekamts One to Twenty). *Translation Researches in the*

- Arabic Language and Literature*, 9(21), 9-44.
<https://doi.org/10.22054/rctall.2020.40522.1375> [In Persian]
- Khazaifar, A. (2009). *Translation of literary texts*. Tehran: Samit Publications. [In Persian]
- Zulfiqari, H. (2015). *Popular Language and Literature of Iran*. Tehran: Samt Publications. [In Persian]
- Rezayati Kishah Khale, M., and Soltani, B. (2015). A Study on the Reduplication Process in Persian Language from Vocabulary Building, Grammar and Semantics Points of View. *New Literary Studies*, 48(189), 81-112. [10.22067/jls.v48i2.40486](https://doi.org/10.22067/jls.v48i2.40486) [In Persian]
- Sattari, E., Majidi, H., and Hanayi, M. (2019). Investigating the Principles and Criteria of Translation of Slang Language (A Case Study of Arabic Slang). *Literary and Rhetorical Research Quarterly*, 7(28), 94-108. [10.30473/pab.2020.50096.1722](https://doi.org/10.30473/pab.2020.50096.1722) [In Persian]
- Samii, A. (2006). *Written and edited*. Tehran: Samit Publications. [In Persian]
- Shamloo Jani Beyk, A. (2012). A survey on the effects of popular culture (folklore) in Ale Ahamd's stories. *Specialized Quarterly Journal of Fiction Studies*, 1(2), 34-47. https://pl.journals.pnu.ac.ir/article_294.html [In Persian]
- Shafi'i Kodkani, M. R. (1987). *Imaginary images in Persian poetry*. Tehran: Aghaz Publications. [In Persian]
- Shamisa, S. (2003). *Expression and Meanings*. second edition. Tehran: Mitra Publications. [In Persian]
- Qiyazi, S. W. (2016). *A brief research in Iranian folk literature*. Tehran: Information Publications. [In Persian]
- Karimi Qahi, M. (2018). Citizens in Persian Language and Literature. *Persian Language and Literature*, 26(85), 115-134. <https://jpll.khu.ac.ir/article-1-3398-fa.pdf> [In Persian]
- Nazimian, R. (2018). *Methods in translation from Arabic to Persian*. Publisher: Samit Publications. [In Persian]
- Haddadi, M., Najafi Ivaki, A., and Seifi, M. (2021). Review of Strategies Used in Translating the Taboos of the "Mokhtarnameh" TV Series.

۲۶۰ | پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی | سال ۱۴ | شماره ۳۱ | پاییز و زمستان ۱۴۰۳

Translation Researches in the Arabic Language and Literature, 11(24),
217-241. <https://doi.org/10.22054/rctall.2021.61862.1571> [In Persian]

استناد به این مقاله: نجفی ایوکی، علی و حدادی، محدثه. (۱۴۰۳). ارزیابی برابرنهاده‌های مؤلفه‌های عامیانه سریال مختارنامه. *دوفصلنامه پژوهش‌های ترجمه در زبان و ادبیات عربی*، ۱۴ (۳۱)، ۲۶۰-۲۲۵. doi: 10.22054/RCTALL.2024.77582.1714

Translation Researches in the Arabic Language and Literature is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.